

- Eemeren, F.H. van en R. Grootendorst
1982 *Regels voor redelijke discussies: een bijdrage tot de theoretische analyse van argumentatie*
ter oplossing van geschillen. Dordrecht: Foris. (Diss. UvA)
- Eemeren, F.H. van, R. Grootendorst en T. Kruijer
1984 *Argumenteren*. Groningen: Wolters Noordhoff.
- Klever, W.N.A.
1982 'Circulaire bewijsvoering'. *Tijdschrift voor filosofie* 44 (4), 603-642.
- Kousbroek, R.
1972 *Het avondrood der magiërs*. Amsterdam: Meulenhoff.
- Mackie, J.L.
1967 'Fallacy'. In: P. Edwards (ed.), *The Encyclopedia of Philosophy*. New York: MacMillan,
Vol. 3, 169-179.
- Robinson, R.
1971 'Begging the question, 1971. *Analysis* 31 (4), 113-117.
- Schopenhauer, A.
1970 'Eristische Dialektik'. In: A. Hubscher (Hrsg.): *Der handschriftliche Nachlass*. Frankfurt/Main: W. Kramer, Bd. 3 (Berliner Manuskripte 1818-1830), 666-695.
- Winkelmeijer, R.M.
1981 'De functie van taal bij argumentatie'. *Tijdschrift voor taalbeheersing* 3 (3), 245-260.
- Winkelmeijer, R.M.
t.v. 'Rupert Crawshaw-Williams: ongewild filosoof'. *De Gids* (te verschijnen).

De vele gezichten van de stroman

Rob Grootendorst

1. Inleiding

Een veelgeuite klacht van deelnemers aan discussies en polemieken is dat de tegenpartij hun standpunt verkeerd weergeeft. Een voorbeeld van zo'n klacht is - om dicht bij huis te blijven - te vinden in de reactie van Van Eemeren en Grootendorst op de column van Piet Grijs in *Vrij Nederland* naar aanleiding van hun artikel over argumentatieleer in *NRC Handelsblad*.¹ Piet Grijs had het volgende geschreven:

Het is duidelijk dat de schrijvers van het artikel menen dat als we nu maar allemaal hun argumentatieleer geleerd hadden, het kruisraketprobleem redelijk tot een einde gebracht kon worden. Maar waarom dan niet met die wonderargumentatieleer naar Genève gegaan om alsnog de onderhandelingen daar tot een goed einde te brengen? Of nog dieper: waarom niet met de argumentatieleer de strijd tussen de Verenigde Staten en de Sovjetunie opgelost?

Naar aanleiding van deze passage merken Van Eemeren en Grootendorst op dat zij in hun artikel niet méér hadden betoogd dan dat het vak argumentatieleer een belangrijk hulpmiddel is bij het verwerven van inzicht in de redelijkheid van argumentatie in discussies en daarom een vaste plaats in het onderwijs verdient. De kruisraketten waren alleen maar ter sprake gekomen als voorbeeld van een onderwerp waarover slecht gediscussieerd wordt. Hun klacht komt erop neer dat Piet Grijs hen de opinie in de schoenen schuift dat het vak argumentatieleer het probleem van de kruisraketten kan oplossen, terwijl zij dat helemaal niet geloven en - wat belangrijker is - ook nergens hadden beweerd.

Het aanvallen van een standpunt dat ten onrechte in de schoenen van de tegenpartij wordt geschoven, is een vorm van ondeugdelijke argumentatie die in de literatuur wordt aangeduid als de *drogreden van de stroman*.² Gegeven het frequente voorkomen van deze drogreden in de discussiepraktijk is het verwonderlijk dat er in de drogredenliteratuur relatief weinig aandacht aan wordt besteed.³ Tekenend is bijvoorbeeld dat Hamblin de stroman in zijn standaardwerk over drogreden (1970) zelfs helemaal niet noemt. Van een 'standaardbenadering' is bij deze drogreden dan ook geen sprake.

Binnen de standaardbenadering van drogreden zou de analyse van de stroman echter dezelfde problemen opleveren als verscheidene andere drogredenen die vaker worden besproken, zoals de *cirkelredenering*, *many questions*, het *argumentum ad baculum* en andere *ad-drogredenen*.⁴ Ook bij de

stroman is geen sprake van een redenering, laat staan van een ongeldige redenering zoals de standaarddefinitie vereist (Hamblin 1970: 12). De stroman vormt echter niet alleen het zoveelste bewijs voor het tekort schieten van de standaardbenadering, maar illustreert tevens het voordeel van een *dialectische benadering* van argumentatie.⁵

Deze houdt kort gezegd in dat argumentatie wordt opgevat als onderdeel van een discussie die erop gericht is een verschil van mening over een standpunt gezamenlijk tot een oplossing te brengen. Hiertoe dienen de discussianten zich aan bepaalde discussieregels te houden die het bereiken van een oplossing bevorderen. Eén van deze regels komt erop neer dat een aanval (direct of indirect) betrekking moet hebben op het standpunt van de tegenpartij dat ter discussie staat. Aangezien dat bij de stroman duidelijk niet het geval is, kan deze drogreden worden geanalyseerd als overtreding van deze discussieregel waardoor de oplossing van het verschil van mening wordt verhinderd.⁶

Anders dan bij sommige andere drogredenen die in de standaardbenadering problemen opleveren, bestaat er in de literatuur wel communis opinio over de vraag of de stroman zonder uitzondering altijd als een drogreden opgevat moet worden. Men is van mening dat dit inderdaad het geval is. Dat ligt bijvoorbeeld anders bij het *argumentum ad hominem*. Sommigen zijn van mening dat een persoonlijke aanval op de tegenpartij altijd als een drogreden moet worden beschouwd, terwijl anderen vinden dat een persoonlijke aanval in sommige situaties niet alleen toegestaan is, maar zelfs als redelijk moet worden bestempeld.⁷ Alleen een verstokte retoricus zou een dergelijk goed woordje voor de stroman kunnen doen, maar in de literatuur zijn daar geen voorbeelden van te vinden.

Een probleem dat de stroman onderscheidt van bijvoorbeeld het *argumentum ad hominem* betreft de identificeerbaarheid van deze drogreden. Men kan het oneens zijn over de vraag of een persoonlijke aanval in een concrete situatie al dan niet geoorloofd is, maar dat er sprake is van een persoonlijke aanval staat doorgaans buiten kijf. Het vaststellen dat er sprake is van een stroman is echter lang niet altijd onproblematisch. Discussianten zijn bijna altijd van mening dat de tegenpartij hun standpunt verkeerd weergeeft, terwijl de betreffende tegenpartij dat bijna altijd zal ontkennen.⁸ De vraag is dan wie er gelijk heeft en vooral hoe dat vastgesteld kan worden.

Om deze vraag te kunnen beantwoorden is een zorgvuldige vergelijking nodig tussen het standpunt zoals dat door de ene partij naar voren is gebracht en de weergave daarvan door de andere partij. Daarmee wordt duidelijk dat de problematiek van het identificeren van een stroman de oplossing van een aantal interpretatieproblemen vereist, die bij andere drogredenen doorgaans minder urgent zijn. Dat maakt de stroman met name voor beoefenaars van het vak Taalbeheersing tot een interessante drogreden.

In het volgende geef ik een overzicht van de identificatieproblemen die de drogreden van de stroman in de praktijk met zich mee kan brengen. Waar mogelijk zal ik tevens aangeven hoe deze problemen zouden kunnen worden

opgelost. In de meeste gevallen houdt dat niet meer in dan het voorzichtig formuleren van enkele bescheiden suggesties. Mijn doel is vooral de aandacht te vestigen op de problemen en niet ze meteen op te lossen.

Het oplossen van de problemen wordt bemoeilijkt door de verscheidenheid aan gevallen die in de literatuur tot de stroman worden gerekend en door de verscheidenheid aan technieken die bij elk van deze gevallen kunnen worden toegepast. Een extra complicatie is dat in de meeste literatuur weinig of niets over de technieken wordt gezegd.⁹ Dat is jammer, want inzicht in de toegepaste technieken vergemakkelijkt de herkenning van de drogreden.

2. Het verkeerd weergeven van het standpunt van de tegenpartij

In de meeste definities wordt de drogreden van de stroman omschreven als het verkeerd weergeven van het standpunt van de tegenpartij.¹⁰ Representatief voor deze definities is de volgende omschrijving van Johnson & Blair:

In any case, when you misrepresent your opponent's position, attribute to that person a point of view with a set-up implausibility that you can easily demolish, then proceed to argue against the set-up version as though it were your opponent's, you commit *straw man*. (1977: 35)

Een belangrijk element in de omschrijving van Johnson & Blair is dat het standpunt van de tegenpartij in de weergegeven versie gemakkelijker is aan te vallen dan in de oorspronkelijke versie.¹¹ Dit element verklaart immers waarom het aantrekkelijk is om in een discussie een stroman te gebruiken: het vergroot de winstkansen van de gebruiker.¹² De vraag hierbij is natuurlijk welke verschillen met het oorspronkelijke standpunt de weergegeven versie daarvan gemakkelijker aan te vallen maken en ook wat dat laatste precies inhoudt.

In de literatuur wordt gewezen op (1) het absoluut stellen wat relatief was, (2) het algemeen maken wat specifiek was, (3) het simplificeren van iets wat complex en moeilijk was, (4) het overdrijven van een bescheiden standpunt, (5) het afzien van nuances en voorbehoud en (6) het uit de context lichten van citaten. Daarmee is de vraag natuurlijk nog niet bevreemdend beantwoord. Ten eerste is lang niet altijd even duidelijk wat precies met deze punten wordt bedoeld, ten tweede lijken sommige punten elkaar in hoge mate te overlappen (bijvoorbeeld 3 en 5) en ten derde – en dat is hier het belangrijkste – is vaak niet duidelijk welke elementen uit de gebruikte formuleringen precies verantwoordelijk zijn voor de genoemde verschillpunten.

Soms is dat laatste wel duidelijk en dan is tegelijkertijd ook duidelijk waardoor de weergegeven versie gemakkelijker aan te vallen is dan het oorspronkelijke standpunt. Dat is bijvoorbeeld het geval als het woord 'sommige' wordt veranderd in 'alle', wat waarschijnlijk onder het kopje *overdrijven* valt (punt 4). Wie het standpunt naar voren brengt dat sommige mannen kleinzerig zijn, hoeft niet meer dan een paar treffende voorbeelden

aan te halen om dat standpunt met succes te kunnen verdedigen. De verdedigingskansen van het standpunt dat alle mannen kleiner zijn, liggen aanzienlijk lager. Niet alleen is het praktisch gezien onmogelijk om van alle mannen aan te tonen dat ze kleiner zijn, maar ook hoeft de tegenpartij nu maar met één stoere man aan te komen om de onjuistheid van het standpunt aan te tonen.

In dit geval het vergroten van de aanvalsmogelijkheden van een standpunt samen met het vergroten van de *falsificatiemogelijkheden* ervan. In de andere genoemde gevallen is dat misschien ook wel zo, maar daar ligt de situatie toch meestal minder simpel. Om in te zien dat een zin met het woord 'alle' erin gemakkelijker te falsifiëren is dan een zin met 'sommige', is alleen maar kennis nodig van het 'formele' gedrag van deze kwantoren. Specifieke kennis van zaken van het onderwerp waarop het standpunt betrekking heeft, is niet vereist. Dat laatste lijkt in de andere gevallen een veel grotere zoniëtdoorslaggevende rol te spelen en dat maakt de zaak niet eenvoudiger.

Een complicatie bij het 'sommige'/'alle'-geval is bovendien nog dat in de praktijk het woord 'sommige' in de oorspronkelijke formulering van het standpunt vaak ontbreekt. Een discussiant heeft dan bijvoorbeeld gezegd dat mannen volgens hem kleiner zijn. De tegenpartij valt dit standpunt aan alsof de discussiant gezegd had dat alle mannen kleiner zijn. In dit geval wordt de drogreden al moeilijker aanwijsbaar, want in de praktijk worden woorden als 'alle' en 'sommige' wel vaker weggelaten. Het wordt dan met recht een kwestie van interpretatie of in zo'n geval al dan niet sprake is van een stroman.

Als er in de oorspronkelijke formulering van het standpunt geen expliciete aanwijzingen te vinden zijn voor de onjuistheid van de weergegeven versie, is het ook moeilijker om een eventuele stroman op het spoor te komen. In dergelijke gevallen is het aan te bevelen om op bepaalde signalen te letten in de wijze waarop de tegenpartij het weergegeven standpunt presenteert. In dubieuze gevallen neemt deze namelijk al gauw zijn toevlucht tot quasi-betrouwbare introducties zoals "De auteur is duidelijk van mening dat . . .", "De auteur gaat er kennelijk van uit dat . . ." of "De auteur is gefascineerd door de gedachte dat . . .".

Een voorbeeld van deze techniek is ook te vinden in het aangehaalde citaat van Piet Grijs die Van Eemeren en Grootendorst het standpunt toeschrijft dat de argumentatieleer het probleem van de kruisraketten kan oplossen: "Het is duidelijk dat de schrijvers van het artikel menen dat . . .". Als gezegd wordt dat de tegenpartij *duidelijk* iets van mening is, dan heeft deze dit doorgaans zelf niet zo geformuleerd. Dat was ook hier het geval. Waarschijnlijk moet het in het algemeen als verdacht worden beschouwd als de correctheid van de weergave van een standpunt zo nadrukkelijk wordt aangeprezen. Meestal is er dan wat aan de hand.

3. Het aanvallen van een standpunt dat de tegenpartij zomaar in de schoenen geschoven wordt

Bij het verkeerd weergeven van het standpunt van de tegenpartij is er sprake van een relatie tussen de oorspronkelijke formulering en de weergave, zij het dat deze relatie zo los is dat er geen recht wordt gedaan aan de werkelijke positie van de tegenpartij. Er zijn echter ook gevallen waarin zelfs zo'n losse en onjuiste relatie ontbreekt en waarin de tegenpartij zomaar, zonder enige verwijzing naar wat hij zelf gezegd heeft, een standpunt in de schoenen geschoven krijgt. De discussie krijgt dan het karakter van een schijngevecht. De oplossing van een reëel verschil van mening is in zulke gevallen uitgesloten.

In de literatuur wordt ook deze manier van discussiëren wel als drogreden van de stroman beschouwd, maar niet zo vaak. Eén van de weinige auteurs die dat doen, is Gilbert. Hij geeft de volgende plastische omschrijving:

Sometimes an arguer will viciously, mercilessly, and dramatically destroy a position. The destruction is total and the position is in ruins. But, the arguer was shadow-arguing: no one holds the attacked position. The arguer was fighting an imaginary foe not just in the sense that no opposer was present, but also in the sense that no opposer could be found. (1979:94)

Een techniek om te suggereren dat de tegenpartij een bepaald standpunt inneemt, is door zelf nadrukkelijk het tegengestelde standpunt naar voren te brengen.¹³ Wie sterk benadrukt dat hij ergens vóór is, wekt de indruk dat er anderen zijn die daar tegen zijn. In een discussiesituatie wordt dan al snel aangenomen dat dat voor de andere partij geldt: "Ik persoonlijk vind de verdediging van onze democratie van het grootste belang". Als de andere partij zich niet haast te verklaren dat hij dat ook vindt, laadt hij meteen de verdenking op zich dat de democratie hem gestolen kan worden. Nog sterker lijkt dit mechanisme te werken bij nadrukkelijk gepresenteerde meningen die een negatie bevatten: "Ik vind niet dat christelijke scholen mogen discrimineren". Wie vindt dat dan wel? De gesprekspartner? Als hij niet gauw zegt dat hij dat ook niet vindt, is hij onmiddellijk verdacht.

Zonder te willen pretenderen een afdoende verklaring voor de werking van dit mechanisme te kunnen geven, lijkt deze techniek van de stroman gebaseerd te zijn op het samenwerkingsbeginsel van Grice en de daarmee verbonden conversationale stelregels. In dit verband kan met name worden gedacht aan de stelregels van relatie en kwantiteit. Als je in een discussie met nadruk een standpunt naar voren brengt zonder dat je gesprekspartner er blijk van heeft gegeven aan dit standpunt te twijfelen, het niet met standpunt eens te zijn of een geheel ander standpunt in te nemen, dan lijkt het er al gauw op dat je uitspraak niet relevant is (overtreding van de stelregel van relatie) of alleen maar overbodig (overtreding van de stelregel van kwantiteit). Aangezien doorgaans niet zo snel mag worden aangenomen dat een spreker het samenwerkingsbeginsel of een stelregel schendt, zal eerder worden geconcludeerd

dat de gesprekspartner het naar voren gebrachte standpunt inderdaad niet onderschrijft.¹⁴

Het zomaar in de schoenen schuiven van een standpunt, zonder dat de tegenpartij ook maar iets in de richting heeft gezegd, gebeurt ook wel eens door te verwijzen naar de groepering of partij waartoe hij behoort of geacht wordt te behoren: "Als communist moet hij natuurlijk wel vinden dat Ruud Lubbers een onbetrouwbare politicus is". Deze techniek berust op het uitgangspunt dat het volstrekt duidelijk is wat de betreffende groep over een bepaalde kwestie zal vinden en dat wat voor de groep als geheel geldt voor alle leden van deze groep opgaat.¹⁵ Het werkzame mechanisme kan zo sterk zijn dat dit uitgangspunt ook wordt gehanteerd, zelfs al heeft de persoon in kwestie uitdrukkelijk verklaard een ander standpunt in te nemen: "Hij zegt nu wel dat hij Lubbers als minister-president waardeert, maar als communist ...".

Een andere variant van de stroman die (bij uitstek) onder de omschrijving van Gilbert valt, is als zelfs onduidelijk is van wie de schoenen zijn waarin een standpunt wordt geschoven. Er wordt dan een niet-bestaande tegenstander (de 'stroman') gecreëerd met niet-bestaande standpunten en argumenten, die niets terug zegt en dus gemakkelijk te bestrijden is. Voor anderen – een lezer, een luisteraar, toehoorders, het publiek – is het vaak niet na te gaan of de aangevallen personen wel of niet bestaan en daardoor kan de gehanteerde techniek soms toch nog het gewenste effect hebben.

In *Uren met Henk Broekhuis* maakt Karel van het Reve bijna voortdurend van deze techniek gebruik. De *idées reçues* die hij bespreekt, giet hij in de vorm van stellingen waarin de aanhangers van deze *idées* volstrekt anoniem blijven. Enkele voorbeelden (1978: 137-140):

- Bijna iedereen denkt dat Philips best gloeilampen zou kunnen maken die niet stukbranden
- Op welhaast alle scholen zegt de meester dat je herhaling van hetzelfde woord moet vermijden
- Wat je ook vaak hoort is dat je de feiten niet begrijpen kunt als je de achtergronden niet kent

Bij Karel van het Reve scoort de uitdrukking 'bijna iedereen' wel heel hoog. Een verwijzing naar een enquête of iets anders waaruit zou kunnen blijken dat er werkelijk mensen bestaan die de aangevallen stelling aanhangen, ontbreekt stelselmatig. Hetzelfde geldt voor uitdrukkingen als 'Menige moderne theologe is de mening toegedaan dat ...', "Een vormingsleider is nog geen vijf minuten bij je in huis of je hoort hem al zeggen dat ..." en "Welhaast iedere halfzachte is bereid tot de uitspraak dat ...".¹⁶

Een aanbeveling in de literatuur voor het opsporen van een stroman in de betekenis van een verkeerd weergegeven standpunt is om de oorspronkelijke formulering en de weergave zorgvuldig met elkaar te vergelijken.¹⁷ Bij de zojuist besproken variant is de aanbeveling op zijn plaats om bij onduidelijkheid over de identiteit van degene van wie een standpunt wordt aangevallen, nauwkeurig na te gaan of hij wel bestaat.

4. Het verbinden van absurde consequenties aan een standpunt en het toevoegen van te sterke verzwegen argumenten

Een andere manier om een standpunt op een stroman-achtige manier aan te vallen is door er consequenties uit te trekken die degene van wie het standpunt afkomstig is zelf niet onderschrijft en die ook niet noodzakelijk uit dit standpunt volgen.¹⁸ In de definities van de stroman wordt deze mogelijkheid in de literatuur niet vermeld, maar bij de technieken wordt deze soms wel genoemd (bijvoorbeeld door Carney & Scheer 1980: 53 en Naess 1978: 134).

In feite komt deze techniek ook voor in de geciteerde passage van Piet Grijs. Daarin wordt Van Eemeren en Grootendorst eerst het absurde standpunt in de schoenen geschoven dat de argumentatieleer de onderhandelingen in Genève over de kruisraketten tot een goed einde kan brengen, maar – alsof dat nog niet genoeg is – ook het ridicule standpunt dat deze de vrede tussen de twee wereldmachten kan bewerkstelligen. Een ander voorbeeld van de toepassing van dezelfde techniek is de volgende reactie in *NRC Handelsblad* van 10 september 1983 op de conclusie uit een rapport over sekstoerisme, waarin werd geconstateerd dat maatregelen tegen sekstoerisme in Azië vaak in het nadeel van de prostitueés daar uitvallen. In de reactie wordt eerst opgemerkt dat de schrijfster van het rapport niet duidelijk maakt of zij van mening is dat acties tegen sekstreizen in het belang van de prostitueés ontraden moeten worden, maar vervolgens wordt gezegd:

(...) Zij wekt die suggestie wel. Zij schrijft onder andere "De felheid waarmee door sommige feministen wordt gepoogd 'onze mannen' ervan te weerhouden een seksreis naar Azië te maken roept vraagtekens op". De consequenties van de suggestie zijn duidelijk. Sekstreizen moeten niet ontmoedigd maar juist gepropageerd worden, want zij scheppen werkgelegenheid in de Derde Wereld. Kunnen wij niet een deel van de ontwikkelingsgelden aan dit goede doel besteden? (...)

Bevordering van de prostitutie levert werk op. Nog een kronkel verder: bestrijding van de misdaad tast de werkgelegenheid van de politie aan; acties tegen kindermishandeling betreffen maatschappelijk werkers van hun baan.

Naast de 'normale' techniek van het in de schoenen schuiven van een standpunt, namelijk het standpunt dat sekstreizen niet ontmoedigd maar juist gepropageerd moeten worden (let op de signalen "zij wekt die suggestie wel" en "De consequenties van de suggestie zijn duidelijk"), wordt hier ook de techniek van het trekken van absurde consequenties (inderdaad "een kronkel verder") toegepast.

Een variant van deze techniek is het expliciteren van te sterke verzwegen argumenten. Op deze techniek wordt door verscheidene auteurs in verband met de drogreden van de stroman gewezen. Van Eemeren & Grootendorst geven als voorbeeld de argumentatie 'John is een Engelsman, dus hij is dapper'. Wie de uitspraak 'Alle Engelsen zijn dapper' als verzwegen argument in deze argumentatie opvat, legt de spreker of schrijver niet teveel in de mond, maar wie de uitspraak 'Alle eilandbewoners zijn dapper' zonder meer

toevoegt, doet dat wel en maakt zich schuldig aan een stroman (1982: 353). Ook Scriven (1976: 81-85, 163-167) wijst op het gevaar van een stromaninvulling van een verzwegen argument, evenals Hitchcock (1983: 85) en Walton (1984: 40).

5. Conclusie

Zoals aangekondigd zijn er meer vragen opgeroepen dan problemen opgelost. Dat is ook niet zo verwonderlijk bij een zo onderontwikkeld terrein als dat van de drogredenen, waarbinnen de stroman ook nog eens een achtergebleven kind is. Het hier geschetste beeld geeft uiteraard geen volledig, maar wel een redelijk representatief overzicht van de onderscheidingen en technieken die in de literatuur bij de stroman worden behandeld. Om het geheel onder één omschrijving te kunnen vangen, is een nieuwe definitie nodig. Geen enkele van de aangestroffen omschrijvingen dekt alle aspecten en nuances. Een voorlopige samenvattende definitie zou als volgt kunnen luiden:

Van de drogreden van de stroman is sprake als een standpunt wordt aangevalen dat in deze vorm niet door de tegenpartij of helemaal door niemand naar voren is gebracht.

Uit het voorgaande zal duidelijk geworden zijn dat het aangevallen standpunt gemakkelijker aan te vallen is dan het eigenlijke standpunt, dat het aangevallen standpunt tot stand is gekomen door de woorden van de tegenpartij te verdraaien of door dit standpunt zonder meer in de schoenen van de tegenpartij of een (al dan niet bestaande) niet nader genoemde ander te schuiven en dat het verzwakken van de positie van de tegenpartij bereikt kan worden door absurde consequenties aan zijn standpunt te verbinden of te sterke invullingen te geven aan verzwegen argumenten in zijn argumentatie.¹⁹

De interpretatieproblemen die met de identificatie van de stroman samenhangen, kunnen alleen worden opgelost door gebruik te maken van pragmatisch georiënteerde interpretatietheorieën. Deze zijn hier niet ter sprake geweest, omdat het doel primair was de problemen te inventariseren. Opvallend is dat deze ook in de literatuur afwezig zijn. De voorbeelden moeten het werk doen. Uitleg of theoretische achtergronden van enige diepgang ontbreken ten enen male. Aan de andere kant is mij geen pragmatische interpretatieliteratuur bekend waarin de algemene interpretatieproblemen in verband worden gebracht met de drogreden van de stroman (of met een andere drogreden die daarvoor in principe in aanmerking komt²⁰). Het leggen van een verbinding lijkt me nodig en potentieel vruchtbaar.

De drogreden van de stroman maakt tevens duidelijk dat empirisch onderzoek naar de identificatie van drogredenen noodzakelijk is. Uitgaande van de verschillende presentatievormen die bij de stroman een rol kunnen spelen, zou nagegaan moeten worden in hoeverre deze van invloed zijn op de correcte

identificatie van deze drogredenen. Wanneer herkennen taalgebruikers een stroman wel en wanneer niet? Welke factoren in de formulering zijn hierop van invloed? Op deze (en andere) vragen zou empirisch onderzoek antwoorden moeten proberen te zoeken.²¹ En wat voor de stroman opgaat, geldt evenzeer voor andere drogredenen. Want het is ongetwijfeld van groot belang om systematisch en theoretisch verantwoord te kunnen vaststellen welke vormen van argumentatie ondeugdelijk zijn en waarom, maar het is net zo belangrijk om erachter te komen in hoeverre taalgebruikers in de praktijk in staat zijn een drogreden te herkennen als ze er één tegenkomen.

Noten

1. Het artikel van F.H. van Eemeren & R. Grootendorst verscheen onder de kop 'Geen redelijke discussie zonder goede argumentatie' in *NRC Handelsblad* van 3 november 1983, de column van Piet Grijjs in *Vrij Nederland* van 12 november 1983 en de reactie van Van Eemeren & Grootendorst in *Vrij Nederland* van 26 november 1983.
2. De term *straw man* is in het Engels meer ingeburgerd dan *stroman* in het Nederlands. In Webster's wordt bijvoorbeeld als betekenis gegeven: "a weak argument or opposing view set up by a politician, debater, etc. so that he may attack it and gain an easy, showy victory". Noch in Van Dale noch in Koenen komt de term in deze betekenis voor. Er is bijvoorbeeld geen enkel afzonderlijk artikel over de stroman geschreven, ook niet door Woods & Walton. Van de in de bibliografie over drogredenen (Grootendorst 1983) opgenomen praktische monografieën wordt in 6 van de 11 aandacht aan de stroman besteed, van de inleidingen in de logica in 6 van de 20 en van de overige leerboeken in 17 van de 26.
3. Zie voor een bespreking van deze problemen Van Eemeren & Grootendorst (1982: 359-367), Van Eemeren, Grootendorst & Kruijer (1981: 96-115) en Hamblin (1970).
4. Zie voor een uiteenzetting van een dialectische benadering van argumentatie Van Eemeren & Grootendorst 1982 en Van Eemeren, Grootendorst & Kruijer 1983 en 1984.
5. De drogreden van de stroman is een verkeerde aanvalset in een discussie en komt altijd in een *gemengde* discussie voor. Zie voor een nadere dialectische analyse bijvoorbeeld Van Eemeren, Grootendorst & Kruijer (1984: 119-120) en Walton (1984: 38-40).
6. Voorbeelden van auteurs die dit laatste van mening zijn, zijn Drop (1979) en Kahane (1982: 223). Voorbeelden van drogredenen die in sommige situaties als redelijk worden beschouwd, zijn het *argumentum ad verecundiam*, *ad ignorantiam* en *ad misericordiam*.
7. In een wat formelere discussie is het daarom de taak van de voorzitter om goed te letten op eventuele verkeerde weergaven van elkaars standpunten door de discussianten.
8. Enkele gunstige uitzonderingen zijn Hitchcock (1983), Johnson & Blair (1977). Naess (1978), Wilson (1980) en Wright (1982).
9. Enkele auteurs die een dergelijke omschrijving van de stroman geven zijn Carney & Scheer (1980), Damer (1980), Gilbert (1979), Govier (1985), Johnson & Blair (1977), Scriven (1976) en Walton (1984).
10. Het is daarom opvallend dat Johnson & Blair dit element niet in hun - op zichzelf zeer verhelderende - voorwaarden voor de stroman opnemen (1977: 39).
11. Dat wil zeggen: niet ten opzichte van de tegenpartij (want die heeft doorgaans natuurlijk wel door dat zijn woorden verdraaid worden), maar ten opzichte van een publiek. Het publiek zal zich immers meestal niet zo precies kunnen herinneren hoe het standpunt oorspronkelijk was geformuleerd. Bij een schriftelijke discussie komt daar nog het praktische punt bij dat de lezer niet steeds het stuk bij de hand heeft waarop wordt gereageerd.

13. Op deze techniek wordt ook door Naess (1978: 125) gewezen. Hij noemt de techniek niet bij zijn behandeling van de stroman, maar onder de hoofdnorm A, 'Hou je bij de zaak'.
14. Zie Grice (1981: 239-242).
15. Dit laatste element maakt dat deze techniek voor de stroman overlapping vertoont met de *divisiédrogreden* (vergelijk Van Eemeren, Grootendorst & Kruijer 1984: 125-126). De hier geschetste techniek van Karel van het Reve komt meestal in combinatie voor met zijn neiging tot generalisering en verabsolutering. Als hij bijvoorbeeld de stelling aanvalt dat bijna iedereen gelooft dat massaproductie tot grauwe eenvormigheid leidt, dan betekent dat bij hem onmiddellijk dat dit altijd het geval is. Hij kan dan volstaan met het aanvoeren van één enkel tegenvoorbeeld om de stelling te weerleggen.
16. De aanbeveling om het oorspronkelijke standpunt en de weergave zorgvuldig met elkaar te vergelijken, is op zichzelf zinnig en nuttig. Helaas wordt in de literatuur zelden of nooit aangegeven op welke punten bij deze vergelijking moet worden gelet. Immers, sommige verschillen doen minder ter zake dan sommige andere verschillen.
17. De toevoeging dat de consequenties niet logisch uit het standpunt volgen, is in dit verband doorslaggevend. Als dat namelijk wél het geval zou zijn, is er geen sprake van een drogreden, maar van de in de logica geaccepteerde en veelgebruikte techniek *reductio ad absurdum*.
18. Terwille van de volledigheid moet bij deze samenvatting van de betekenisonderscheidingen van de stroman worden opgemerkt dat sommige auteurs ook het aanvallen van een onbelangrijk argument met voorbijgaan aan belangrijker argumenten of van onbetekende tegenstanders in plaats van sterke (wat in feite op hetzelfde neerkomt) onder de stroman rangschikken (vergelijk bijvoorbeeld Damer 1980: 101 en Govier 1985: 111).
19. Hierbij kan natuurlijk met name worden gedacht aan de groep van *ambigüiteitsdrogredenen*.
20. Een eerste begin met empirisch onderzoek op het gebied van het herkennen van argumentatie is inmiddels gemaakt. Vergelijk bijvoorbeeld de bijdrage van Braas, Oostdam & Jungslager in deze bundel.

Literatuur

- Carney, J.D. en R.K. Scheer
1980 *Fundamentals of logic*. New York: Macmillan/Collier Macmillan (3rd ed.).
- Damer, T.E.
1980 *Attacking faulty reasoning*. Belmont (Cal.): Wadsworth.
- Drop, W.
1979 'Het argumentum ad hominem als tegenargument'. *Tijdschrift voor taalbeheersing* 1 (2), 113-129.
- Eemeren, F.H. van en R. Grootendorst
1982 *Regels voor redelijke discussies*. Dordrecht: Foris.
- Eemeren, F.H. van, R. Grootendorst en T. Kruijer
1981 *Argumentatietheorie*. Utrecht: Het Spectrum (2e dr.).
- 1983 *Het analyseren van een betoog*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- 1984 *Argumenteren*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Gilbert, M.A.
1979 *How to win an argument*. New York: McGraw-Hill.
- Govier, T.
1985 *A practical study of argument*. Belmont (Cal.): Wadsworth.
- Grootendorst, R.
1983 *Drogredenen (1945-1983)*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam, Instituut voor Neerlandistiek (Bibliografie van de Taalwetenschap nr. 5).
- Grice, H.P.
1981 'Logica en gesprek'. In: F.H. van Eemeren en W.K.B. Koning (red.), *Studies over de taalwetenschap*. Amsterdam: Boom, 235-255.

- Hamblin, C.L.
1970 *Fallacies*. London: Methuen.
- Hitchcock, D.
1983 *Critical thinking; a guide to evaluating information*. Toronto: Methuen.
- Johnson, R.H. en J.A. Blair
1977 *Logical self defense*. Toronto: McGraw-Hill Ryerson.
- Kahane, H.
1982 *Logic and philosophy*. Belmont (Cal.): Wadsworth (4th ed.).
- Naess, A.
1978 *Elementaire argumentatieleer*. Baarn: Ambo.
- Reve, K. van het
1978 *Uren met Henk Broekhuis*. Amsterdam: Van Oorschot.
- Scriven, M.
1976 *Reasoning*. New York: McGraw-Hill.
- Walton, D.N.
1984 *Logical dialogue-games and fallacies*. Lanham: University Press of America.
- Wilson, B.A.
1980 *The anatomy of argument*. Washington: University Press of America.
- Wright, L.
1982 *Better reasoning*. New York: Holt, Rinehart and Winston.